

Koos van Zomeren. *Wat wil de koe. De Arbeiderspers*

Het meest wonderbaarlijkste proza in *NRC Handelsblad* stond tot voor kort elke dag linksonder op de voorpagina. In de marge van het nieuws schrijft Koos van Zomeren daar over zijn wereld, wat tegelijk een zeer persoonlijke dieptepeiling oplevert van onze wereld. In het tumult van de krant lees je er vlot overheen, maar gelukkig bundelt Van Zomeren zijn stukjes van tijd tot tijd, en dan krijgt de wereld die hij beschrijft haar ware contouren. *Wat wil de koe* is de titel van alweer de vierde en laatste bundel.

Van Zomeren schrijft over zijn wereld, maar misschien geeft dat toch niet afdoende zijn intenties weer: hij probeert er, om zo te zeggen, *vanuit* te schrijven. Heel concreet en direct, zij 't niet zonder momenten van reflectie: 'Wij denken graag dat alles om de geest begonnen is. Maar de geest kan niet zonder lichaam en het lichaam heeft omgeving nodig. Twee stappen maar, dan zie je al dat de omgeving van het leven de essentie is. Ik zou haast zeggen: laten we nu even pauzeren. Kijk eens om je heen. Wat je ziet, ben je zelf'.

Ditmaal zijn er veel koeien te zien. De meesten van ons eten ze, graag zelfs, maar staan er zelden of nooit bij stil. Van Zomeren wel. Hij bekijkt ze, voelt ze, ruikt ze, hoort ze. Hij probeert zich zelfs in de koe te verplaatsen. Wat hij had willen betrappen is 'de koe als zodanig', ondertussen heel goed beseffend dat zo iets een illusie moet blijven. Maar wel een mooie, zoals het stukje over koeien in de nacht laat zien. 'De duisternis bekleedt ze weer met eigenheid', lezen we dan en die eigenheid is voor ons ontoegankelijk.

In een vorige bundel (*Winter*) speelde Van Zomeren met de gedachte Nederland als één groot park te beschouwen: 'Een park is een droom. Je zoekt er je favoriete plekje, de weidsheid van het geschoren gazon, de beslotenheid van een hoekje aan de vijver, en fantaseert je een bestaan, je fantaseert het dwalen, de eenzaamheid, de onvervangbare mens in jezelf'.

In zijn stukjes wordt de wereld zo'n park, opgetrokken uit taal, vol suggestie - bijvoorbeeld dat het mogelijk zou zijn je in een koe te verplaatsen. In werkelijkheid bestaat wat hij doet uit grensverkenningen. Wat er achter de grens zit, weten we niet; we kunnen het ons alleen maar verbeelden, zonder de grens zelf uit het oog te verliezen. 'Dat kijken van koeien, dat is zo enorm, dat zul je nooit helemaal kunnen bevatten', schrijft Van Zomeren. In zijn stukjes balanceert hij tussen antropomorfe identificatie en eerbiedige vervreemding. Zo kan de pad in zijn tuin 'iets dat bijna heilig is' worden, even dichtbij als veraf.

Bij koeien is dat in de praktijk minder eenvoudig, omdat ze zo drastisch door de mens onder handen zijn genomen. 'De koe als zodanig bestaat niet, zij is de koe zoals we nu met haar omgaan'. Inclusief melkquota, oormerk, kistkalveren, melkrobot, met als uiterste consequentie de 'vierkante koe, want dat stapelt zo gemakkelijk'. Zijn aandacht richt zich daarom evenzeer op de omgang met de koe.

Met al iets van nostalgie schrijft hij over de boeren die van hun boerderij nog niet een louter door economische overwegingen ingericht 'bedrijf' hebben gemaakt. Zij eerbiedigen nog de 'eigenheid van het dier', wat dat ook mag wezen. Dit type

boeren bevindt zich in zijn 'nadagen'; onstuitbaar rukt de vooruitgang op. Maar als Van Zomeren bedenkt dat het 'anders' zou moeten, is het steeds 'alsof vlak voor mijn neus een deur wordt dichtgeslagen. Ik probeer een reden te bedenken waarom koeien het in ons land beter zouden moeten hebben dan de mensen en op dat moment loopt alles vast'.

Door het over koeien te hebben, heeft hij het tevens over de mens en wat die allemaal aanricht, met zichzelf en met de dieren. Dat geeft aan deze stukjes, bij al hun verwondering, iets verbetens, weerbarstigs. Alsof de schrijver zich schrap zet, tegen beter weten in desnoods. Hij probeert iets vast te houden dat op het punt staat te verdwijnen of al verdwenen is maar nog voortleeft in de herinnering. Het leven in de huisjes aan de dijk bijvoorbeeld, dat hij in zijn jeugd heeft gekend, toen de dijk nog 'het kloppend hart' was. Bij de ouderwetse boeren, wier trots bestaat uit 'het vertrouwen van hun vee', vindt hij er iets van terug.

Zij 'wortelen' nog in hun omgeving, zoals het in een van zijn vroegere stukjes heet; hij zelf al niet meer, hij is een getuige geworden, voor wie de omgeving een landschap is, een bron van schoonheid, een ondoorgrondelijk park. Door er literatuur van te maken houdt hij als een lucide romanticus de illusie in stand, die in het literaire karakter van de tekst ook weer te niet wordt gedaan. Daar is nu eenmaal niets aan te doen, al weet Van Zomeren de mogelijkheden van de literatuur in deze tot het uiterste te benutten.

Over zijn schrijven zegt hij: 'Ik zelf ben een typische verkleiner. Hele romans schrompelen onder mijn handen ineem tot een hoekje in de krant'. Hij probeert het af en toe wel, op de manier van de andere schrijvers. Bij hem leidt dat echter steevast tot 'aanstellerij'. 'En dan schrijf ik maar weer zoals het moet'. De vorm past, met andere woorden, bij zijn natuur en bij wat hij beschrijft: het onaanzienlijke, het vanzelfsprekende, dat zijn grootse bijzonderheid alleen onthult dank zij de aandacht die het van hem krijgt.

Aldus worden deze stukjes, juist doordat ze zo kunstig en subtiel geschreven zijn, zelf iets natuurlijks. Ook een wonder, van de literatuur ditmaal, maar bij Koos van Zomeren is dat - door de kracht van de literaire illusie - ook altijd een beetje een wonder van de natuur.

(de Volkskrant, 30-6-1995)